

АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ  
ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯALTERNATIVE METHODS OF TEACHING UKRAINIAN  
AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF DISTANCE LEARNING

Стаття присвячена актуальній проблемі у методіці викладання української мови як іноземної під час дистанційного формату навчання. У статті наведені прізвища та аналіз досліджень наукових матеріалів сучасних науковців-методологів. Поставлена та окреслена мета цього дослідження. У статті наводяться різні методи викладання, від класичних до сучасних. Аналізуються сучасні методики викладання української мови як іноземної. Виокремлюються та відзначаються методики викладання української мови як іноземної доцільні до дистанційного формату навчання.

Описуються сучасні альтернативні методи викладання іноземних мов, серед яких виокремлюються альтернативні методи придатні для викладання української мови як іноземної. До таких відноситься груповий метод викладання української мови як іноземної, який є одним з найефективніших методів в цій навчальній дисципліні, на думку сучасних дослідників. Відзначаються мета, особливості та переваги цього метода для долучення його до процесу викладання при дистанційному навчанні. Описується дискусійний метод, який добре функціонує при дистанційному навчанні. Доречним при такому форматі навчання вважається приділяти увагу й звичайному прослуховуванню тексту, при якому у студентів добре розвиваються мовленнєві навички.

У статті описується програмований метод навчання та наводяться особливості, переваги та недоліки його застосування в процесі дистанційного навчання студентів. Також описуються важливі фактори для ефективного дистанційного навчання. Наведені рекомендації охоплюють технічні засоби, методики викладання та емоційні складові процесу викладання в першу чергу з боку викладача.

Наприкінці статті у витязі описуються переваги кожного, з зазначених у дослідженні методів та особливостей дистанційного формату, які покращують процес навчання в таких умовах.

**Ключові слова:** українська мова як іноземна, дистанційне навчання, комунікативний метод, програмований метод, дискусійний метод.

The article is devoted to an actual problem in the methodology of teaching the Ukrainian language as a foreign language during the distance learning format. The article gives the names and analysis of researches of scientific materials of modern methodologists. The purpose of this study is set and outlined. The article presents various teaching methods, from classical to modern. Modern methods of teaching Ukrainian as a foreign language are analyzed. Methods of teaching the Ukrainian language as a foreign language suitable for the distance learning format are singled out and noted.

Modern alternative methods of teaching foreign languages are described, among which alternative methods suitable for teaching Ukrainian as a foreign language are singled out. These include the group method. The communicative method of teaching Ukrainian as a foreign language is described, which is one of the most effective methods in this educational discipline, according to modern researchers. The purpose, features and advantages of this method for including it in the teaching process in distance learning are noted. The discussion method is described, which functions well in distance learning. It is considered appropriate for this format of education to pay attention to the usual listening of the text, during which the students' speaking skills develop well.

The article describes the programmed learning method and indicates the features, advantages and disadvantages of its application in the process of distance learning of students. Important factors for effective distance learning are also described. The given recommendations cover technical means, teaching methods and emotional components of the teaching process primarily from the teacher's side.

At the end of the article, an extract describes the advantages of each of the methods and features of the distance format mentioned in the study, which improve the learning process in such conditions.

**Key words:** Ukrainian language as a foreign language, distance learning, communicative method, programmed method, discussion method.

УДК 37:378.091.31.041  
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.18>

**Авдєєнко Ю.І.**,  
ст. викладач кафедри мовної підготовки  
Харківського національного  
автомобільно-дорожнього університету

**Постановка проблеми.** Дистанційне навчання в теперішні часи та у сучасних реаліях набуває все більшої актуальності, активно розвивається та має багато перспектив у майбутньому. Для повноцінного навчання іноземних студентів, засвоєння нової інформації, вивчення й закріплення навичок

та інших характерних навчальному процесу явищ, викладачу необхідно володіти та застосовувати великий спектр інструментів викладача. Насамперед мова йде про методи викладання. Методів викладання мови як іноземної велика кількість, до загальних відносяться: перекладні, прямі,

комунікативні, свідомо-практичні, граматико-перекладні. Ці методи долучати до процесу викладання за умов присутності викладача та студентів в реальному навчальному середовищі, тобто аудиторії. Дистанційне навчання з його головною особливістю – навчання відбувається через віртуальний зв'язок, коли викладач та студент знаходяться в різних місцях та спілкуються через інтернет або телефонний зв'язок – потребує інших підходів до викладання. Застосування в процесі дистанційного навчання багатьох класичних методів викладання може бути недоречним та потребує інших, альтернативних методів викладання.

#### **Аналіз останніх джерел та публікацій.**

Питання методики викладання української мови як іноземної досліджували сучасні науковці Г.Ю. Шелест, Л.В. Пікулицька, Л.І. Байдак, З.П. Бакум. Альтернативні методи викладання досліджувались С.Д. Дешко, Л.Я. Лихочвор, Л.М. Гуня, І.М. Хом'як. Методики викладання в умовах дистанційного навчання присвячені дослідження Н.В. Бойко, Ю.Л. Татаринцева, Д.І. Маракушин, Г.О. Сирова, Н.М. Чаленко.

**Мета статті** – аналіз методів викладання української мови як іноземних, методик викладання в умовах дистанційного навчання та виокремлення тих, що є найбільш ефективними для викладання української мови як іноземної при дистанційному навчанні.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Сучасні методисти С.Д. Дешко, Л.Я. Лихочвор, Л.М. Гуня відносять до альтернативних методів навчання велику кількість підходів, методів та способів навчання мови. У медології вивчення іноземних мов виділяють метод повної фізичної реакції, сугестивний метод, драматико-педагогічний метод, мовчазний метод, груповий метод та інші. Усі ці методи неможливо використати при викладанні української мови як іноземної, але деякі з них достатньо доречно долучити до практики викладання. Дослідники відзначають, що проведення навчальної діяльності у парах (груповий метод) є найефективнішою та результативною. При такому навчанні студенти по черзі у парах спілкуються один з одним та відпрацьовують на практиці теоретичні знання, які отримали на занятті, тобто усі повинні говорити, що каже про більшу імовірність того, що кожен студент на занятті відпрацює мовний матеріал [3]. При використанні такого підходу у практиці викладання української мови як іноземної викладач повинен уважно слідкувати за студентами та виправляти помилки або коригувати вимовляння. Такий підхід краще за все використовувати при навчанні студентів в аудиторії. Але, в умовах дистанційного навчання, такий підхід також можливо долучити з додаванням часу на відпрацювання матеріалу у парах.

На думку деяких дослідників методик викладання української мови як іноземної, необхідно

приділяти найбільше уваги лексико-граматичній системі мови. Але більша кількість науковців вважає, що пріоритетною при вивченні мови повинна бути комунікативність. Така орієнтованість передбачає використання мови з самого початку її вивчення. Мета вивчення мови визначає методику навчання. Іноземні студенти обирають українську для вивчення, щоб спілкуватися, будувати діалог в повсякденному житті в країні, вільно читати, користуватися профільною науковою літературою, читати, розуміти та вільно перекладати фахові тексти, знайомитися з культурою та подорожувати Україною. Вивчення мови, як засобу спілкування, передбачає вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності студентів: аудіювання, читання, говоріння та письма. Повноцінне вивчення мови передбачає використання на заняттях інтерактивних методів навчання та оптимальне поєднання групової, індивідуальної та фронтальної форм організації навчального процесу [1, с. 228].

Комунікативний підхід вимагає, щоб на занятті мовні складові (граматика, лексика, синтаксис тощо) використовувались не окремо, а в тексті, з зазначенням взаємодії усіх мовних явищ та окресленням особливостей його вживання у мовленні. Комунікативний підхід вимагає, щоб з самого початку вивчення мови, усі вправи були максимально наближені до реальних ситуацій, з якими стикається студент у житті [8, с. 52-54]. Комунікативний метод доречно та необхідно залучати до процесу викладання при дистанційному навчанні. Цей підхід може повністю реалізовуватися та добре функціонувати в процесі навчання через інтернет та інші засоби віртуального зв'язку.

Дослідники методики викладання української мови як іноземної Пікулицька Л.В. та Байдак Л.І. у своїх роботах розповідають про дискусійний метод навчання. Студенти мають змогу багато спілкуватися, покращувати навик будови діалогу, відстоювання власної думки, приймати доводи співрозмовників. На думку науковців, при такому методі студент найкраще засвоює навчальний матеріал. Традиційна схема: пояснення викладача, нотатки студентів, відтворення студентами навчального матеріалу – не є найефективнішим способом вивчення мови [5, с. 11]. При дистанційному навчанні дискусійний метод розширить засоби вивчення української мови, покращить засвоєння мовного матеріалу та допоможе розвивати студентам навички, необхідні у процесі навчання.

Для взагалі для повноцінного вивчення української мови як іноземної, студент повинен під час читання добре розуміти тексти українською мовою. Серед методистів достатньо поширеним є прийом прослуховування тексту в грамзапису. Після цього текст читає викладач. Таке читання називається

зразковим. На практиці під час прослуховування тексту студенти сліdkують за текстом, чують інтонацію та звертають увагу на вимову й правопис слів [9, с. 233]. Такий метод навчання доступний для викладання під час дистанційного навчання, націлений на покращення мовленнєвих навичок, роботи з текстом та загального розуміння української мови.

В методиці навчання виділяють метод програмованого навчання. Підхід програмованого навчання розвивається під значним впливом ідей проблемного навчання. Найпоширеніша зараз реалізація діалогової взаємодії реалізується через метод «меню», коли учень в режимі «іспиту» дає двійкові відповіді «так» чи «ні» на поставлене питання та відсилається до відповідного навчального матеріалу, в залежності від відповіді. Такий метод навчання орієнтовано на допомагає створити середовище для самостійної роботи студентів, що обумовлює керованість навчального процесу, яка є характерною рисою програмованого навчання. При такому підході, викладач повинен заздалегідь розписати варіанти процесу навчання, які залежать від помилок і відповідей студентів. Завдяки програмованому підходу, відбувається наближення до індивідуально-орієнтованого навчання. Це трапляється тоді, коли рівень знань учня управляє процесом навчання. Тобто, неправильні або правильні відповіді учня та помилки різних типів представляють собою сигнал, який суттєво впливає на подальші кроки в навчанні. Але, зауважимо на тому, що вся система управління заздалегідь розписана в самовчителі та не може змінюватися в ході освітнього процесу. У програмі навчальний матеріал поділяється на теми та кроки. Ще є кадри, які є найменшими елементами навчального матеріалу та вивчаються одразу. До теоретичних положень наводяться приклади, які підтверджують їх. Та проводиться тест або інший різновид контролю знань для перевірки засвоєння нового матеріалу після його вивчення [7, с. 136].

На практиці використовують різні елементи програмованого навчання, до них відносяться: автоматизація контролю знань учнів (тести, як види екзаменаційного контролю), використання інформаційних середовищ та тренажерів для консультування учнів.

Останнім часом навчальні заклади усіх рівнів та спеціалізацій навчання почали впроваджувати дистанційне навчання. Але така форма навчання вимагає від викладача вищій рівень дисципліни та ефективного планування дистанційного курсу для його успішного завершення. Такі зміни спричинили нову хвилю методичних досліджень та створення нових й коригування класичних методів викладання. Одна з ефективних технологій дистанційного навчання, яку виділяють методисти – вебінар. Можливості, які надає інтернет, дали змогу у форматі вебінару зберегти головну ознаку практичного

заняття – інтерактивність, яка забезпечує моделювання функцій доповідача, слухача, що працюватимуть інтерактивно, з комунікацією за сценарієм проведення такого заняття. Тому вебінар ототожнюють з класичним заняттям в аудиторії [2].

Під час дистанційного навчання викладачу потрібно більше зусиль приділяти встановленню контакту зі студентом, для того, щоб розуміти як засвоює учбову інформацію студент, як в нього формуються відповідні навчальні навички та чи потрібно коригувати викладання для покращення процесу навчання. Харківські дослідники рекомендують поєднувати синхронну та асинхронну форми навчання. На їх думку, це допоможе скоротити час на перевірку тестових завдань, надає можливість проведення онлайн консультацій та прийому онлайн відпрацювань. Також дослідники рекомендують використовувати під час навчання онлайн платформу Moodle [4, с. 103].

Сучасні дослідники методик викладання при дистанційному навчанні рекомендують для проведення ефективного процесу навчання, дотримуватися наступних рекомендацій:

- Акцентувати увагу на емоційному залученні студентів. Якщо емоційний стан викладача в доброму стані, то імовірність встановлення емоційного контакту зі студентом з початку заняття підвищується, що добре впливає на процес навчання.

- Дисциплінувати студентів. З початку уроку нагадувати умови, яких необхідно дотримуватися на протязі заняття (необхідність запису конспекту та практичних вправ) та наголошення на тому, що наприкінці заняття буде перевірка вивченого матеріалу (тест, вікторина, опитування тощо).

- Персоніфікація. Студентам важливо та приємно, коли до них звертаються та цікавляться їх думкою, враженнями, тому важливо інколи питати про їх досвід, який має відношення до теми заняття.

- Побудова уроку на основі метода Колба. Цей метод відрізняється від класичного, де спочатку викладається теоретичний матеріал, а після закріплення його на практиці. В методі Колби, активізується процес міркування з самого початку заняття. Викладач ставить цікаве питання, студенти починають міркувати над відповіддю, а потім розповідається теорія, яка таким чином уважно слухається студентами.

- Використання технологій. Такий підхід передбачає використання сучасного технологічного обладнання (комп'ютер, проектор та ін.) та різноманіття програм та додатків, які можна використовувати в процесі навчання (Zoom, GoogleMeet, Canva, Poll Everywhere, Kahoot та ін.).

- Більше спілкування зі студентами під час проведення заняття. Заняття повинні бути максимально інтерактивними, сприяти спілкуванню та залучати учнів до дискусії.

- Рефлексія після заняття. Наприкінці уроку бажано поставити декілька питань студентам для рефлексії або запропонувати записати відеовідгук про враження від заняття [6, с. 300-303].

**Висновки.** З наведених вище методів ми можемо зробити висновки, що при дистанційному форматі навчання викладач і студент має більше вільного часу, але такий формат потребує від учасників навчального процесу приділяти більше зусиль концентрації, дисципліні та менеджменту часу для того, щоб навчання не погіршувалося, а залишалось ефективним.

Усі аналізовані методи ми вважаємо доречними та доцільними при викладанні української мови як іноземної при дистанційному форматі навчання. Метод парного навчання, тобто проведення навчання у парах, ми вважаємо корисним при викладанні мов та залучення його до дистанційного навчання бачимо доречним. Комунікативний підхід дає змогу розвивати комунікативні навички, покращувати мовлення та загальне знання мови однаково як при очному навчанні та і при дистанційному форматі навчання. Дискусійний метод, так само, як і комунікативний акцентовано на розвитку мовлення тому доречний при такому форматі навчання. Зразкове читання дає змогу студентам краще сприймати мову на слух та, повторюючи, покращувати свої мовленнєві навички. Програмований метод ширше, ніж вищезазначені та також підходить для дистанційної форми навчання.

Варто зазначити, що дослідники особливостей дистанційного форматах навчання бачать велику кількість різних засобів, як технічних так і методичних для покращення навчання при таких умовах. Дистанційний формат у теперішні часи перспективний напрямок, який згодом буде розвиватися та вдосконалюватися.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бакум З.П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Вип. 5. 2010. С. 226-232.
2. Бойко Н.В. Застосування інноваційних методів навчання української мови в умовах карантину. International scientific e-journal ЛОГОΣ. № 8. 2020. [https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.08.04.html]
3. Дешко С.Д., Лихочвор Л.Я., Гуня Л.М. Альтернативні методи навчання іноземних мов. Наукові конференції. Філологічні науки. [http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1838].
4. Маракушин Д.І., Сирова Г.О., Чаленко Н.М. Адаптація іноземних студентів 1-го курсу ХНМУ в умовах дистанційного навчання. Інноваційні технології навчання: досвід впровадження та перспективи розвитку: матеріали LIV навчально-методичної конференції ХНМУ (Харків, 17 березня 2021 р.). Харків. 2021. С. 94-105.
5. Пікулицька Л.В., Байдак Л.І. Сучасні прийоми навчання українській мові як іноземній у вищій школі. Materials of the XII International scientific and practical Conference «Science and Civilization – 2017». 2017. С. 7-13.
6. Татаринцева Ю.Л., Бившева Т.Ф., Погода О.В., Овчарова І.А. Особливості ефективного викладання в умовах дистанційної освіти. Results of modern scientific research and development : proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference, Madrid, 16-18 January, 2022. С. 299-303.
7. Хом'як І.М. Програмоване навчання. Вісник Львівського університету. № 50. 2010. С. 135-143.
8. Шелест Г. Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. Закарпатські філологічні студії. Вип. 3. 2018. С. 51-55.
9. Шелест Г. Читання як один з аспектів вивчення української мови як іноземної. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 27. 2020. С. 231-235.